

# Kremenjak

Politički list za interese grada Šibenika i okolnih sela.

Kremenjak izlazi svaki četvrtak. Pretplatna cijena na godinu 3 Krune. Na pò godine Kruna 1.50 para. Pretplate i pisma šalju se uredništvu. Rukopiši se ne vraćaju a neplaćeni se listovi ne primaju. **Pojedini broj 4 pare (2 novč.)**

Poslovni Broj VI 13/7

2

## U IME NJEGOVA VELIČANSTVA CARA!

C. K. Sudni Dvor I Molbe u Šibeniku kao nadležni Sud u tiskovnim poslovima riješavajući predlog ovog C. K. Državnog Odvjetništva od 19 septembra 1907 posl. broj Ss. 13/7, u nejavnoj sjednici.

### SUDI:

- I.) Sadržaj onog dijela u članku „Zemlja Hirišimi“ što počimlje sa riječi „Uz vlade“ a svršava sa onim „neba se ču e“ koji je štampan u prvom i drugom stupcu stranice č. 29 pisa KREMENJAK broj 29 objelodanjena u Šibeniku na 19 Septembra 1907 u štampariji Ivana Sflagintza, pod odgovornim urednikom Nikom Marinkovićem, sadržava skrajnosti zločinstva smetanja javnog mira predviđenog u § 65 kazn. Zakona.
- II.) Potvrđuje se obavljena zapljena i zabranjuje se dalje raspačavanje zapljenjenih redaka.
- III.) Naređuje se uništenje primjeraka zapljenjenih i koji bi se docnije zaplijenili, rastavljanje dotičnog štamparskog sloga i objelodanje ove osude u susljednog broju časopisa i u Objavitelju Dalmatinskom.

### Razlozi:

Sadržajem zapljenjenih redaka nastoji se da se razdraži čitaoci na preziranje i mržnju proti Upravi Austro-Ugarske Države u zaposjednutim Pokrajinama.

S toga i dosljedno §§. 36 i 37 Zakona o štampi i §§. 485 i 493 Kaz. post. opravdana je gornja osuda.

C. K. Sudbeni Dvor I Molbe u Šibeniku,

Odio VI, dneva 20 Septembra 1907.

Welzel

## C. K. Državno Odvjetništvo i Bosna i Hercegovina.

Nijesmo ni u snu snijevali, da Drž. Odvjetništva moraju držati otvorena, tako rekući, desetera oka nad tim, da se nebi šta pisnulo o zaposjednutim zemljama. Nije li to prosta hvala i kadjenje, onda se drugo sve mora prekriti modrom olovkom, jer nesmije izbiti na javu nijedan glas, koji bi nepristrano i objektivno iznio pravo stanje stvari i — recimo, da nas opet nezaplijene — manjkavosti, koje su očite i ljudima, kojima je narav digla drugo oko a ostavila samo jedno.

Čudno je to! Vi možete pisati o upravi u Austriji kako hoćete žestoko, podvrći kritici djela centralne austrijske vlade i njenih filijalaka po pokrajinama, možete kazati i oštrih n. pr. o hotimičnom zapaštanju Dalmacije, o nigdje nevidjenom načinu i brzini izgradjivanja željeznica po Dalmaciji, kojima da ju se spoji sa zaleđjem i ostalim svijetom, možete bar iskaliti svoj uvrijeđeni narodni ponos zbog nedoličnog postupanja austr. vlada u poslu uredjenja jezičnog pitanja u Dalmaciji, možete u stalnim a dosta širokim granicama kritikovati sa svakog pogleda upravu austr. vlade, al — o Bosni se nesmije reći ni riječi; Drž. Odvjetnik sve to — pli-

jeni, jer da se tim „nastoji da se razdraže čitaoci na preziranje i mržnju proti Upravi Austro-Ugarske Države u zaposjednutim pokrajinama“.

A nama do razdraživanja niti je bilo stalo, niti je tim idjemo. Htjeli smo samo upozoriti na pomanjkanja, zle pute, nelijepe načine i sredstva. A osobito na germanizatorski c.lj. Mi želimo da naša mona hija izvrši časno, a sebi na slavu, zadaću, koja joj je bila povjerenja kad je imala da okupira zemlje našeg narodnog posjeda. Ako nâs u sred srca zaboli, kad opazimo da u tim našim zemljama prevladava režim, kojim se pogoduje tudjim nedomaćim rasama — pa bile one koliko mu drago plemenite i *ibermenčske* — a domaćem se življu dolazi samo onda i srcem i dušom u susret kad se — seli, tad se niko nebi imao čuditi kad bi mi i jače i žešće podviknuli, a kamo li kad napišemo samo par riječi da One na vrhovima upozorimo, a sebi olakšamo. Ta, gospodo, dopušteno je, pače je danas dužnost, dignuti glas i za crnu djecu Afrike, a kamo nećemo za stanovnike pitome, civilizovane Evrope?! Za to bi nam imali dati križ za zasluge na polju čovjekoljubivosti, a ne gaziti nam nogom cenzure na vrat, da nam se glas izgubi u prahu i kalu.

Kad budemo zahtjevali za se i za braću našu što nemoralna, što, što se neslaže s principima humanosti, ili što bi odavalo i mrvu šovinizma ili prepotentnosti, onda možemo da nas plijenite, jer takova što daleko je od nas i jer to stalno da nije bilo u našoj namjeri i želji.

Naše su želje skromne i preskromne: postupajte s nama i s braćom našom kao s dobrim Crncima u Africi (ta, i mi smo dobri!) nedajte nam nikad ništa tudjega, dajte nam *samo ono, što je naše*.

Pa mirna Bosna!

## U znak noža!

Niži društveni slojevi našeg naroda u gradu, i to mladji naraštaj, žive u znaku noža.

Jedno je vrijeme taj žalosni običaj bio prestao i trajalo je nekoliko godina, da nije bilo čuti žalosnih slučajeva, gdje brat bratu nožem život kidiše; a sad, biće ovo nekoliko mjeseci, da nož među našom mladjarijom igra glavnu ulogu i ima zadnju riječ. Kao kakva kužna bolest opet se širi običaj baratati nožem kao kakvim orudjem od šale. Nema tu obično ni duga procesa, ni velikih prepiraka, nedodje ni do prave kavege, a nož je već svojom oštricom odlučio o životu iskrnjega, a kadkada o životu i samog dojučerašnjeg prijatelja i druga od srca.

Često se nadje i društvo samih prijatelja i rodjaka po krvi, medjuse se vesele, zajedno piju i pjevaju, kad

eto pane medju nje predmet razmirici il se nadje medju njima kakav gad smutljivac: s riječi na riječ, povade se noži i drug druga u razpaljenoj strasti, vinom podžeženoj, nasadjuje na nož i spravnjuje sa zemljom.

Rekoh, raspaljena strast i vino vadi nož na brata, na iskrnjega, al više puta biva nož iza pasa istrnut od — samoga straha. Sve, što je od 17 il 18 godina pak do 30-35, sve je to do zubiju oboružano. Smutljivac zametno kavgu, noži iza pasa polete, pak svak od straha oko sebe maše i bode, da sam nepane žrtvom ubojitog noža.

Pred 2-3 dana dvojica dvojicu raniše; pred desetak dana radi jednog pijevca komšija je komšiji, prijatelj dojučerašnjem prijatelja nožem život uzeo.

Prije nekoliko mjeseci srušena je jedna obitelj. — Što nož nije uništio, to je tuga srušila, a ostalo će, ne daš Bože, potreba dovršiti. A je li to žalosno?!

Upitate li sve ove jadnike, kojima je kobni slučaj nož u ruke proti iskrnjemu turio, kajaju li se? sigurno će vam svi od srca i iskreno odgovoriti, da se kajaju, i da i sami neznaju, kako je to sve bilo. Njih je zazeblo oko srca *odmah oni čas*, kad su pod nožem oćutili mekoću ljudskog tijela i toplinu krvi svoga druga, al — već je sve bilo kasno, jer je nož već svojom oštricom pretrgao nit života ljudskoga. Da nije bilo noža, nebi bilo krvi, nebi bilo utrnutih života; pala bi moguće koja šaka, a do 15-20 dana drugovi bi opet živi i zdravi zajedno sjedili, pili i pjevali, a smutljivca iz društva bi otjerali.

**Sve je kriv nož i nošnja noža**, a ipak svi — nose nož. Ostranite nošnju noža, ukinite taj prokleti običaj i — krvarine neće biti; Šibenik ne će biti pun ubojstava.

Mladjarija je o tom uvjerena, ali ipak nosi nož. Svi smo o tom uvjereni, al ipak niko se ne miče. Vlasti stoje pasivne i čekaju gotove čine. Općina — recimo čisto — ne smi ništa. Da je sloge — smjela bi. Društva? Privatnici? Roditelji? Gradjanstvo? Sveštenstvo? — što rade u tom pogledu?.... A zasluživalo bi raditi!

Čuli smo da bi D.r Iljadica uz složnu pomoć gradjanstva digao društvo za mladost od 16—35 godina proti nošnji noža uz *osobitu društvenu oznaku*, al da mu se je teško na isto odlučiti, da se nebi reklo, da to radi u stranačke svrhe, te da nebi i to bilo povodom novih neprilikam i podmuklim rovarenjima.

Mi mu velimo: *ima pravo i nema pravo!*

Mi bismo željeli da se pokuša ovaka plemenita namisao i ostvari.

Roditelji će blagosivati.

Šibenčanac.

## SVJETSKA PROIZVODNJA ŽITA

u 1907. god. našla je:

(Crpimo iz „Trgovinskog Glasnika“)

*Engleška* Raži mil. mc. 0·50, Ječma mil. mc. 14·50, Kukuruzna mil. mc. ne proizvodi.

*Francuzka* Raži mil. mc. 14·50, Ječma mil. mc. 9—, Kukuruzna 6·30.

*Njemačka* Raži mil. mc. 91—, Ječma mil. mc. 33—, Kukuruzna vrlo malo.

*Austrija* Raži mil. mc. 24—, Ječma mil. mc. 16·50, Kukuruzna mil. mc. 4·30.

*Italija* Raži mil. mc. 0·85, Ječma mil. mc. 2·30, Kukuruzna mil. mc. 19—.

*Holandija* Raži mil. mc. 3·60, Ječma mil. mc. 0·80, Kukuruzna ne proizvodi.

*Švajcarska* Raži mil. mc. 0·45, Ječma mil. mc. 0·11, Kukuruzna vrlo malo.

*Belgija* Raži mil. mc. 5·50, Ječma mil. mc. 1·05, Kukuruzna ne proizvodi.

*Danska* Raži mil. mc. 4·60, Ječma mil. mc. 5·50, Kukuruzna ne proizvodi.

*Švedska* Raži mil. mc. 6·60, Ječma mil. mc. 3·50, Kukuruzna ne proizvodi.

*Norveška* Raži mil. mc. 2·25, Ječma mil. mc. 0·78, Kukuruzna ne proizvodi.

*Španija* Raži mil. mc. 7·80, Ječma mil. mc. 19—, Kukuruzna mil. mc. 4·30.

*Portugalska* Raži mil. mc. 0·95, Ječma mil. mc. 2—, Kukuruzna mil. mc. 2·80.

*Grčka* Raži mil. mc. 0·03, Ječma mil. mc. 2—, Kukuruzna mil. mc. 1·30.

*Ugarska, Hrvatska i Slavonija* Raži mil. mc. 11·45, Ječma mil. mc. 14·20, Kukuruzna mil. mc. 51·34.

*Bosna i Hercegovina* Raži mil. mc. 0·09, Ječma mil. mc. 14·20, Kukuruzna mil. mc. 1·97.

*Rusija (Evrop i Azij.)* Raži mil. mc. 188—, Ječma mil. mc. 77·50, Kukuruzna mil. mc. 17—.

*Rumunjska* Raži mil. mc. 1·30, Ječma mil. mc. 5—, Kukuruzna mil. mc. 19·50.

*Bugarska i Ist. Rumul.* Raži mil. mc. 1·50, Ječma mil. mc. 2·50, Kukuruzna mil. mc. 5—.

*Srbija* Raži mil. mc. 0·35, Ječma mil. mc. 1—, Kukuruzna mil. mc. 6·50. (Sliedi)

## DOPIS.

Spljet, 21/9. '07.

Amo uprav ništa nova, osim što se stvar izmedju akademijara još poteže. Akademijari, koji su bili zavedeni od općinske stranke, upoznali su, regbi, pogrešku, pa se upustili u pregovore za izravananje spora i izmirjenje. Demokrati, dakako, pristali, ali im postavili teške uvjete, od kojih glavni su: neka izjave da demokrati nisu bili proti zabavi, već proti manifestaciji; da pri dolasku dvojice delegata a iz Zagreba nema ih dočekati nijedan od onih, koji su sudjelovali pri zadnjim izborima (tim hoće da i ključe Mihaljevića i Trumbića e comp.); da se za ava nepriredi pod pokroviteljstvom općine, već samostalno, a, hoće li općina da što doprinese — slobodno joj; da oprovrgnu sve što su u izjavi rekli. Ovaj čas doznajem, da neće pristati.

Smodlaka drži redovito sa svojima u „Štionici“ predavanja. Naroda uvijek puno. Akademijari demokrati sastaviće klub sa zadaćom, da kroz cij-lu godinu idju predavati po selima. Troškovi biće namireni iz blagajne, za to naročito ustanovljene.

Današnja će „Sloboda“ donijeti izjavu demokrata akademijara (već je donijela. Ur.) Dvadesetorica nije ju potpisala pred strahom od općine, pošto uživaju potporu od nje.

Mihaljević obećava dovesti u Spljet električno svijetlo, bolnicu, parobrodarsko splitsko društvo, tvornicu mraza i drugo. Ovu zadnju će podignuti stalno, jer je zajedno sa Vidovićem; a ostalo — živ bio ko vidio.

Danas sam vidio pred Smodlakovom kućom vojsku prosjaka. Subota je — dijeli im milostinju. Pred biskupovom palaćom — nikoga.

Amo za stranku kremenjačku i za „Kremenjaka“ veliki interes. Svi žele da Šibenčani povećaju format „Kremenjaku“.

Ime „Kremenjak“, regbi, da i ovdje uzimlje mah. Naprijed šibenski kremenjački sokolovi!

Vaš spljetski kremenjak.

## RAZNE VIJESTI.

**Spljetski „Dan“**, pobožni organ božjih (?) ugodnika počeo se opet poslije dugog vremena brinuti „Kremenjakom“ pak nalazi da to nije časovita pojava, nego struja i jaka (i te kako! Ur.) i pogubna (za furtimašku confraternitu, dakako. Ur.) i vidi da je tako i u Spljetu kod onih oko „Slobode“, u Dubrovniku kod onih oko „Crvene Hrvatske“ i onih nekih u Zadru.

To je za to, što mi netrčimo pod neoskvrnjene tabare, krepošću celibata utvrđenih i prokušanih klerikalnih politikâ, da nas zaštite i očuvaju od političke kuge, glada i rata il da nam objese o vrat za dvajest-trijest *soldi* komad škapulara, koji da nas čuva od svega zla, što ga u svom skutu slobodni i napredni duh današnjeg vremena sobom nosi.

Al — mi ostajemo pri svome; i žao nam je što moramo tako uciviliti naše mnogopoštovane *patres et fratres*. Mi smo duše izgbuljene — za vas. Samo sad čuvajte te jadnike oko „Hrv. Rieči“, da vam nešmignu iz torbe, jer ćemo mi učiniti sve moguće, da spasimo to duševno roblje, koje teško stenje pod vašim teško mirisavim tabarom, koji im prijete duševnom smrću il bar duševnom zamrlošću il zatrnulošću. Bićemo radosni, kad ih vidimo da trču odriješeni preko poljane duše ne slobode gdje duh čovječji nepriječen razvija se punim mahom i snagom. I tad ćemo odložiti zadovoljni pero.

**Ako neznate**, znajte, da je g. Špiro Skubanja našao da je „Kremenjak“ najkukavniji listić u pokrajini!!! Pa šta 's ti tu?! — Oh, Skubanja, Skubanja, na što tebi lubanja!!! (Sto put na nju metni *klak*, bit će u njoj isto mrak).

**Sabor dalmatinski** u prošlim zasjedanjima primio je jednoglasno predloge o tom, da ispiti položeni na zagrebačkoj universi budu priznati u Austriji, te o tom da budu pomilovani svi oni dalmatinci koji, pošavši u svijet trbuhom za kruhom, smatrani su vojnim bjeguncima pa se od straha pred kaznom nemiđu vratiti kući.

Mi gojimo tvrdu vjeru da će ovi opravdani predlozi biti u Dalmatinskom saboru još kroz 20 godina jednoglasno primani.

Gradnja mosta preko Krke biće uvrštena u glasoviti vladin program od 100 miljuna. Dakle: biće gaće? ..... Htio sam s galerije viknuti: metnite i presušenje naših Morinja u taj program! (Bolje bi bilo metnuti sastavljache programa negdje blizu Morinja da im proljetni njihov parfim prošaklje kosti. Ur.)

O jednom kraćem putu iz Šibenika na Danilo nije govorio još niko. Čim ko progovori, javiću Vam. (Samo da nemetnu i njega u program! Ur.)

**Vatra.** U ponedjeljak oko 4 sata poslije podne pojavila se je u kući Mištura u Jadrtovcu vatra. Kuća je bila puna sijena. Okolo devet sati na večer pritrčase u pomoć naši vatrogasci i sretno zapriječiše daljno širenje požara. Malo je što spaseno. Sve je bilo osigurano.

**Čdreka Bulićeva.** Iz Zadra javljaju „Obzoru“ da će zast. Bulić položiti svoj mandat i posvetiti se izsušenju Solinskog blata gdje je već okrio mnogo rimskih umjetnina i cijelih kupaona i grijaonica.

**Izlet u Spljet.** Zadarski Hrvati odlučise da u što većem broju prirede izlet u Spljet prigodom manifestacije za Zadar i Medjumurje. Pametnije i puno korisnije bi bilo da se je poslušalo patriotu i pjesnika Katalinića Jeretova, koji je predlagao, mješte da se korporativno ide u Spljet i potroši silan novac, da se isti novac sakupi i pošalje glavnom odboru za svečanost. Uz ovaj

predlog — kako doznajemo — bilo je sve što triznije i ozbiljnije misli, svi oni kojima je do rada bez buke i vike a više do koristi za stvar Al do vraga korist, Zadar i Medjumurje; glavno je utuč demokrate, tad je sve spašeno.

**Stadlerova izjava.** Poznato je da Bosna teži za autonomijom, a nadbiskup Stadler izjavio se je jednoj njemačkoj novini da „Vlada ne može dati Bosni nikakove autonomije, jer bi se stvorila dva protivnika. U saboru bi bili u ogromnoj većini Srbi i Muhamedanci, od kojih mnogi stoji pod srbskim uplivom“. Dakle nek i ono 400.000 hrvata živi u robstvu i pod absolutizmom samo zato, što bi braća Srbi i Muhamedanci došli u sabor u većini. To je uprav stadlerovski austrijanski i klerikalno-furtimaški.

**Proti klerikalizmu.** Povodom nekidašnjeg narodnog blagdana u Rimu se je obdržavala velika skupština na kojoj se je prosvjedovalo proti klerikalizaciji škola i proti samostanima. Skupštini je prisustovalo 20.000 ljudi.

**Ježački pokret u Italiji.** Već od duže vremena javljale su se u južnoj Italiji oštre nesuglasice između bogatih ondješnjih veleposjednika i poljskih radnika. — Radnici su bili upravo mizerno plaćeni, te su konačno, upriličivši štrajk u vrijeme najvažnijih poljskih poslova, uspjeli ustanoviti s posjednicima tarife. Pošto se međutim posjednici ni tih tarifa nisu držali, odgovorili su radnici na to ponovnim štrajkom. Kad su na to posjednici naručili radnike iz vana, a radnici ostali bez rada i bez kruha, buknuła je među njima buna. Pobunjenih radnika imade preko 30.000, a buna se upravo neizrecivom brzinom širi. Vojništvo uzdrži red, al i ono će biti nemoćno ne udovoljiti se težakim pravednim željama.

## Šala i safira.

(Iz Mostarskog „Naroda“)

### Prvo pitanje kad dodju na onaj svijet.

*Car Wilhelm:* Jel slobodno držati ovdje govore i vikati hura!?

*Car Nikola:* Ima li ovdje nihilista i bomba?

*Kralj Eduard:* Je li dozvoljeno ovdje tjerati visoku politiku, i je li dozvoljeno jako isječene prsluke nositi?

*Kralj Alfonso:* Gdje se nalazi stanica automobila?

*Kralj Hakon:* Bi li se ja ovdje mogao zvati H. Kon?

*Kralj Karol:* Ima li ovdje žena koje pjesme pišu?

*Kralj Viktor Emanuel:* Moram li gospodi papama vizitu praviti?

*Knez Ferdinand:* Je li dozvoljeno da ovdje metnem kraljevsku krunu na glavu?

*Knez od Monaka:* Igra li se ovdje *trente & quarante*?

*Predsjednik Fulijer:* Je li ovdje već sprovedena rastava crkve od države?

*Predsjednik Rusvelt:* Ima li ovdje trustova?

*Mikado:* Ima li ovdje mandarina?

*Car Kinški:* Nalazi li se ovdje starih kurjuka?

*Kedive:* Moram li ja ovdje Sultana ili Engleza slušati?

*Predsjednik Švajcarske:* Koliko je stranaca ove godine došlo? Kakvi su ovdje hôteli?

*A bosanski vlastodržci:* .....

(Pitaće: Ima li ovdje golubova za pucanje? Ur. „Krem.“).

**A „Kremenjak“:** Je li ovdje šibenski drž. Odvjetnik?

## *Slijedi govor zastupnika Masaryka.*

U pitanje narodnosno u cijelomu opsegu neću se upuštati, a samo ću reći ovliko: kao sva ovakova pitanja kulturnoga razvijanja, može se i princip narodnosni pojimati više ekstenzivno ili više intezivno.

Prirodni razvoj stvar je doveo dotle, da mi — govorimo o našem narodu — narodno pitanje već pojmimo uprav intenzivnije t. j. nas ne udovoljavaju više pojedine koncesijice i ovlašćenja, jer mi dosljedno svoje kulturnom i narodnom razvoju moramo postavljati više zahtjeve.

Nijemci, osobito kad se drže kao stranka koja državu čuva, moraju ovo stanovito stupnjevanje narodnosnih zahtjeva imati pred očima, a neviditi u tome ništa nelojalnoga, ako mi moramo postavljati više zahtjeve. Narodno pitanje nesastoji ipak samo u pitanju jezičnom.

Malne svi govornici upozorili su već na to da je narodno pitanje takodjer pitanjem *gospodarskim* — a to naglasivam — a u isto doba pitanjem *socijalnim*. Radnik n. pr. dobije u osnovnoj školi ona praktična i korisna znanja kojih mu treba za praktičnu radju svoga života. A ljudi nerade samo ustima. A mora li svaki biti izobražen u nekakvom samospasiteljnom jeziku a da bi mogao raditi? A uprav u nas u Českoj i u svim českim zemljama manjine hoće da budu izobražene u narodnim školama, e da mogu u svom znanju napredovati. A zašto ćete ih još siliti, da bi se prije takodjer još naučili i njemački? To sam doživio sam na sebi.

Kad sam došao na gimnazij, bili smo mi česki studenti svi mnogo stariji nego naši njemački drugovi. Nipošto neću ponizivati svoje drugove iz onog doba, rečem li da smo mi svi bili već kao gorostasi a oni kao maleni klapčiči. Zašto? Njemački student, koji se nije morao tekar učiti njemštini kao mi, preticao nas je za jednu — dvije godine, a to znači za profesore, činovnike, za osobe u karijeri inteligencije uopće dobitak za jednu dvije godine. To se potom uvijek očito ispoljava sasvim praktički. To je pitanje novca. Spominjem li starije doba ili podjite u Slesku — u Ugarskoj se može naći primjera da se od njih ježure vlas — naći ćete, što je o novčano pitanje maloga Sleskoga težaka kad on cobije od svoga ureda naredbu u jeziku kojeg nerazumi a koju tekar, dakako za novac, mora dati prevesti. Može proći rok i t. d. Vi osudjujete tu stvar neznam kako strašivo narodnu, kada takodjer stoga stanovišta mi baš svoj seoski puk, svoje radnike, maloga čovjeka hoćemo da zaštitimo ne samo jezično, nego takodjer gospodarski i socijalno. Nijemci usljed prekomjernoga isticanja države — ministar presjednik osobito ističe državu — nijesu u stanju da pravo razlikuju državu od narodnosti. Jasno je da nemožemo imati državu nacionalnu. Austrija je uprav, kako je već često bilo naglašeno, državom „umjetnom.“ Molim gledajte samo na razvoj Austrije od g. 1848. Silom pokretnom, silom živom nije bila država nego narod, narodnosti. Pogledajte samo česku, slovensku, poljsku kulturu, možete li reći, da je to zar kultura koja je bila stvorena od države? Pokretne sile bile su uvijek narodne, a ako se ima voditi pozitivna politika i rad, onda je problemom austrijske vlade, voditi pozitivnu politiku nacionalnu; centralna vlada ne smije djelovati represivno, nesmije jedino priječiti, ona nesmije pozitivno pomagati samo kulturu njemačku, nego česku, poljsku, rusinsku, svaku

sa jednakom ljubavi, štovanjem, pravednošću i sa jednakim razumijevanjem. (Odobranje). Vlada mora biti radosna da su narodnosti i pojedini narodi tako životno jaki da uprav tek oni ovu državu nečim živim čine, što vlada u svojoj mudrosti sama nikad nije učinila a i neće nikad učiniti.

Naše najznamenitije glave počamši od Palackoga, znameniti političari, koji su bili u ovoj slavnoj kući, dosta su razbijali svoje glave, da tako rečem, glave austrijske i nazirali su austrijsku državnu ideju uprav u ovoj pozitivnom, narodnosnom, u ovom stvarnom narodnosnom radu. Ministar presjednik hoće da narodnosne sile, ko što je to bilo rečeno u prijestolnom govoru, promijeni u sile državne; a u drugom izdanju svojih izjava kazao nam je da napokom hoće, kad narodnosno pitanje bude već riješeno u manjim stvarima, pristupiti k jezgri narodnosnog pitanja. Vidim iz terminologije, da baron Beck nema jasnog pojma o narodnosnom pitanju i uprav o njegovu odnošaju prama državi.

Nema jezgre, a nema ljupine. Problem nije takov, da tako rečem, kao kapula. Jedan komadić za drugim sljuštiti dok na koncu — do šta se dodje? Do ništa! Priznajem da ima većih i manjih, zamašitijih i manje zamašitih narodnih problema, ali uvijek se radi o pravičnosti o ravnopravnosti prama narodnostima. To može i mora, ako to uopće mora da bude nešto, biti vidljivo u svakoj malenkosti. Shvaćali smo uvijek narodnosni princip, kako se to veli, slobodno i demokratički; i tako smo došli u oprijeku sa centralističkom i često germanizatornom državom.

To mi već moraju kolege Pergelt i Pacher oprostiti; ni oni uprav nisu kadri činiti razliku medju državom i narodom. To je bio uprav, da tako rečem, nasljedni grijeh Nijemaca, da oni hoće uvijek mane apsolutističke države za sobom da vuku sve do novog doba. Za što tako čine? Priznajem da je za nje teže činiti tu apstrakciju, stoga što je uprav to vlada njemačka, ali mi smo ipak politički zreliji nego naši stariji!

Mogu samo s radošću konstatovati, da se i Nijemci nacionalizuju. Ne varajte se o tom! I ima već mnogo, barem dosta onih, koji to naziru — mogao bih vam imenovati odličnije njemačke političare i historičare. Molim, pročitajte n. pr. Lamprechtovu povjest koja uprav točno pripovijeda, kako su g. 1848 Nijemci uvijek grijeshili time, što su se istovjetovali s centralizovanom državom. (Zast. Dr. Redlich: Toje u povijesti Njemačke države).

To i ja znam, ali stvar mora ipak biti konstatovana. Mi koji smo stali proti njemačkoj centralističkoj državi, činili smo odmah s početka razliku medju narodom i državom, naš razvoj bio je usljed toga mnogo demokratičniji, autonomniji i jače narodan nego vaš.

Neupuštam se u cijeli problem českoga pitanja; sad se radi — to je bilo već rečeno — o *manjmana*.

U njemačkom duhovskom programu zahtijeva se, ako se nevaram, da u Tirolskoj samo šest općina bude prenešeno s talijanskoga u njemački srez. U nas u Českoj, na Moravi i Šleskoj veliki je broj općina jezičnovno mješovitih i usljed toga je uprav za nas problem manjina tako važan.

(Slijediće)